

обґрунтування нових технологічних процесів, оптимізація експлуатації природних ресурсів, їх комплексне й багаторазове використання, а також рекультивация природного середовища [4, с. 566].

Таким чином, еколого-правові аспекти зумовлюють використання земель сільськогосподарського призначення із

дотриманням вимог сталого землекористування шляхом застосуванням ґрунтозахисних технологій, мінімізації техногенного впливу на ґрунти та поліпшення їх якості, а також сприяють розвитку екологічно обумовлених виробничих систем у сфері аграрного виробництва.

Список використаних джерел:

1. Ходаківська О. Органічне виробництво: світові тенденції та українські реалії. *Землепорядний вісник*. 2017. № 8. С. 22-27.
2. Стратегія удосконалення механізму управління в сфері використання та охорони земель сільськогосподарського призначення державної власності та розпорядження ними, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 р. № 413. *Урядовий кур'єр*. 2017. 17 червня (№ 112). С. 1-2.
3. Третяк В., Лобунько Ю. Поняття та сутність природоохоронного землекористування в умовах нових земельних відносин. *Землепорядний вісник*. 2015. № 3. С. 29-33.
4. Словарь-справочник по экологии / состав. К.М. Сытник и др. К. : Наукова думка, 1994. 665 с.

УДК: 342.2

ОСНОВНІ КОНЦЕПЦІЇ ВИНИКНЕННЯ ДЕРЖАВИ

Письменна О.П. – к.ю.н., доцент

Донецький національний університет імені Василя Стуса

У світі завжди існувало й існує безліч різних теорій, що пояснюють процес виникнення і розвитку держави. Це цілком природно і зрозуміло, бо кожна з них відображає різні погляди і судження різних груп, шарів, націй і інших соціальних спільнот на даний процес. Для кожної нації чи народності поява власної держави - це свідчення і доказ переходу від первісного ладу (дикунства і варварства) до більш високого ступеню суспільного розвитку або від пригнобленого колоніального стану до справжньої самостійності і незалежності.

Розрізняють два основних шляхи виникнення держави: східний, азіатський (Єгипет, Вавилон, Китай, Індія та ін.) і європейський (Афіни, Рим). Держава у різних народів формувалися неоднаково. Розрізняють три основні форми виникнення держави, в яких поєдналися як загальні передумови, так і специфічні особливості, зумовлені історичними і географічними умовами: Афінська – держава і право виникли у класичній формі внаслідок вищезазначених причин. Римська – особливості виникнення держави і права характеризувалося боротьбою патрициїв (родової знаті) та плебеїв (прийшого населення). Германська – держава і право формувалися в процесі завоювання давніми германцями чужих територій, як необхідні засоби утримання та здійснення влади [3, с. 57].

Є чимало народів і націй, які створили свої держави тільки в ХХ столітті. Внаслідок певних історичних причин вони або ніколи не

мали власної держави, або втратили ранню державність і довгий час входили до складу інших багатонаціональних держав (наприклад, Україна в складі дореволюційної Росії). Багатьом із них вдалося домогтися власної державності в ХХ в. у результаті реалізації права націй на політичне самовизначення. Такі держави утворилися в процесі ліквідації імперій, колоній, суверенізації державно-подібних утворень [27, с. 138].

У юридичній літературі існують різноманітні концепції виникнення держави. Найбільш поширеними серед них є патріархальна, теологічна, договірна, історико-матеріалістична, психологічна, органічна, насильства, космічна, мусульманська.

1. Однією з перших, яка виникла в епоху античності у Давній Греції, а з часом набула своїх прихильників, стала патріархальна теорія. Сутність її полягає у твердженні, що держава походить від сім'ї та є наслідком історичного розвитку і розростання останньої. Абсолютна влада монарха – це продовження батьківської влади. Основними представниками названої теорії є Арістотель, Р. Фільмер, М. Михайлівський, М. Покровський та ін. На думку Арістотеля держава та право є результатом історичного розвитку патріархальної сім'ї, яка переходить у рід, плем'я, союз племен. Глава сім'ї стає главою держави, його влада визнається священною, непорушною [1, с. 85].

2. В епоху середньовіччя Августин і Ф. Аквінський обґрунтували теологічну теорію, за

якою держава і право виникли за Божою волею, а монарх є намісником Бога на Землі, державна влада – вічна, непорушна, недоторкана і всі люди повинні їй підкорятися. Ця теорія відстоює панування духовної влади над світською, церкви над державою. Церкви вважаються посередником між Богом і державною владою. Теологічні погляди на походження держави і права у подальшому розвивали ідеологи світових релігій: християнства, ісламу, також іудаїзму. Найбільш відомими сучасними теологами є Марітен, Месьє та ін. [2, с. 91].

3. У Новий час з'явилася низка теорій походження держави, та однією з найбільш поширених стала договірна (теорія суспільного договору, природно-правова) теорія. Перші ідеї договірної теорії зародилися ще у стародавній Греції та Римі, та концептуального оформлення вона набула у працях Г. Гроція, Дж. Локка, Т. Гоббса, Б. Спінози, Ж.-Ж. Руссо, А. Радищева, І. Канта та ін. Представники цієї теорії вважають, що держава і право виникають внаслідок об'єднання людей на основі добровільної згоди (договору) про те, що одні управлятимуть, а інші виконуватимуть їхні управлінські рішення. В основу договірної теорії покладено тезу про те, що існував додержавний період існування людства – «природний стан людей», який визначався порізному. Так, на думку Гоббса, природний стан це «війна всіх проти всіх», а тому постає потреба забезпечення миру в суспільстві, гарантіях життя і безпеки людини. На думку Руссо – це стан свободи й рівності, але є потреба захищати себе від зовнішніх обставин і проблем, породжених наявністю приватної власності. За різних підстав люди прагнуть вижити, а тому домовляються про створення держави. При цьому кожний, підкоряючи себе всім, не підкорює себе нікому особисто, тобто залишається вільним. Держава має право приймати закони, збирати податки, карати правопорушників, а також обов'язки – захищати свою територію, забезпечувати права та свободи громадян [4, с. 113].

4. Однією з теорій виникнення держави і права є історико-матеріалістична (соціально-економічна, класова), прихильниками якої були Л. Г. Морган, К. Маркс, Ф. Енгельс та ін. Сутність цієї теорії полягає в тому, що держава виникає внаслідок розвитку й занепаду первісного ладу, розвитку способу виробництва, появи приватної власності, непримиримості класів.

5. Психологічна теорія. Основи цієї теорії було започатковано Цицероном, на думку якого держава і право виникають внаслідок природного прагнення людей жити разом. Завершеного вигляду ця теорія набуває у ХІХ ст. у працях М. Коркунова, Л. Петражицького, З. Фрейда, які пов'язували виникнення держави і права окремими якостями психіки людини – потребою покори, наслідування, усвідомлення залежності від видатної особистості. Народ є інертною масою і не здатний приймати рішення, а тому потребує постійного керівництва.

6. Органічна теорія. Фундатором цієї теорії є англійський філософ ХІХ ст. Г. Спенсер, який вважав, що держава і право виникають одночасно з появою людей і є витвором самої природи, як і будь – який живий організм. Вони ростуть, диференціюються, розмножуються, старіють і вмирають. Як і біологічний організм, держава має політичне тіло – голову, тулуб, руки, ноги, які виконують відповідні функції. В основу цієї теорії покладені диференціація (держави спочатку виникає, потім розвивається і гине) та спеціалізація (групи людей виконують відповідні функції) [5, с.96-115].

Походження держави пояснюється також демографічними факторами – зростанням народонаселення (Т. Мальтус), географічними – кліматом, ландшафтом, природними ресурсами (Ш. Монтеск'є, Е. Хантінгтон) та ін. [6, с. 236-284].

Отже, в теорії держави і права відсутній єдиний погляд на причини і закономірності виникнення держави і права, існують численні доктрини виникнення держави. Кожна із зазначених теорій має свої переваги і недоліки.

Список використаних джерел:

1. Карпунов В.М. Теорія держави та права: навч. посіб. - Луганськ: РВВ ЛАВС, 2004. – 212 с.
2. Сидоренко М.Й. Теорія держави і права. Курс лекцій. - К. : Університет "Україна", 2006. – 197 с.
3. Тимченко С.М. Теорія держави та права: посібник для підготовки до іспитів. - 3-тє вид., стер. - К. : Видавець Паливода А.В., 2007. – 176 с.
4. Трофимова З.В. Теорія держави і права: навч. посіб. - Донецьк : ТОВ ВКФ "БАО", 2004. – 173 с.
5. Федоренко Г.О. Теорія держави і права: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. Дисципліни. - К.: КНЕУ, 2006. – 232 с.
6. Цвік М.В. Загальна теорія держави і права: підручник / Національна юридична академія України ім. Я.Мудрого. - Х.: Право, 2002. — 432 с.